

Paisatge i Territori

Codi: 100736
Crèdits: 6

Titulació	Tipus	Curs	Semestre
2500241 Arqueologia	OB	3	1

La metodologia docent i l'avaluació proposades a la guia poden experimentar alguna modificació en funció de les restriccions a la presencialitat que imposin les autoritats sanitàries.

Professor/a de contacte

Nom: Ermengol Gassiot Ballbé
Correu electrònic: Ermengol.Gassiot@uab.cat

Utilització d'idiomes a l'assignatura

Llengua vehicular majoritària: català (cat)
Grup íntegre en anglès: No
Grup íntegre en català: Sí
Grup íntegre en espanyol: No

Equip docent

Ermengol Gassiot Ballbé
Joan Oller Guzman

Prerequisits

No hi ha prerequisits especials, més enllà d'haver cursat les assignatures de primer i segon del Grau d'Arqueologia, imprescindibles per comprendre la projecció territorial i social d'aquests coneixements.

Objectius

Aquesta assignatura analitzarà la projecció sobre el territori dels diversos fets culturals i processos històrics desenvolupats a l'àrea del Mediterrani durant la Prehistòria i l'Antiguitat. El paisatge, entès com el resultat del procés històric de transformació del territori i els seus recursos per part de les diverses comunitats humanes, serà l'objecte d'estudi principal, en especial la seva vessant de paisatge social, és a dir, la seva vessant més històrica.

Objectius

En acabar el curs l'alumne ha de demostrar

1. Haver assolit els continguts expressats en el temari i identificar qualsevol dels seus punts en el context que li correspon.
2. Tenir familiaritat amb les principals tècniques d'anàlisi de l'espai en arqueologia, tant cartogràfiques com del paleoambient.
3. Ser capaç d'analitzar, processar i interpretar qualsevol mena de material addicional (textos, mapes, fotos aèries, taules, gràfics) d'acord amb els continguts del temari i situar-lo en el marc corresponent.
4. Demostrar haver fet unes lectures mínimes exigides (llibres i/o capítols especialment indicats i/o articles recomanats).

5. Saber identificar i distingir les diverses formes d'ocupació i explotació del territori desenvolupades per les diverses societats prehistòriques i històriques treballades en el temari.
6. Haver assolit un coneixement integral i global de la matèria mitjançant l'articulació i la relació existent entre els diferents punts en què es divideix el temari.

Competències

- Fer i dirigir treballs propis de l'arqueologia de camp: excavació i prospecció.
- Generar propostes innovadores i competitives en la recerca i en l'activitat professional.
- Que els estudiants hagin desenvolupat aquelles habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia.
- Que els estudiants sàpiguin aplicar els coneixements propis a la seva feina o vocació d'una manera professional i tinguin les competències que se solen demostrar per mitjà de l'elaboració i la defensa d'arguments i la resolució de problemes dins de la seva àrea d'estudi.
- Que els estudiants tinguin la capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins de la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes destacats d'índole social, científica o ètica.
- Respectar la diversitat i la pluralitat d'idees, persones i situacions.
- Utilitzar els principals mètodes, tècniques i instruments d'anàlisi en arqueologia.

Resultats d'aprenentatge

1. Aplicar les tècniques i els instruments d'anàlisi adequats als casos d'estudi.
2. Aplicar tant els coneixements com la capacitat d'anàlisi a la resolució de problemes relatius al camp d'estudi propi.
3. Buscar, seleccionar i gestionar informació de manera autònoma tant en fonts estructurades (bases de dades, bibliografies, revistes especialitzades) com en informació distribuïda a la xarxa.
4. Combinar recursos tècnics procedents de disciplines afins.
5. Dominar les tècniques i els recursos instrumentals propis de l'anàlisi de laboratori arqueològic.
6. Dominar les tècniques i els recursos instrumentals propis de l'excavació i la prospecció arqueològiques.
7. Establir protocols de recerca per a projectes de recerca originals.
8. Interpretar els resultats procedents de l'arqueologia de camp inserint-los en el context històric.
9. Realitzar documents gràfics convencionals: planimetria, topografia, cartografia, dibuix il·lustratiu.
10. Reconèixer i posar en pràctica les habilitats per treballar en equip següents: compromís amb l'equip, hàbit de col·laboració, capacitat per incorporar-se a la resolució de problemes.
11. Reconèixer la importància de controlar la qualitat dels resultats del treball i de la seva presentació.
12. Reflexionar sobre el treball propi i el de l'entorn immediat amb intenció de millorar-los de manera continuada.
13. Utilitzar tant eines informàtiques bàsiques (per exemple, processadors de textos o bases de dades) com programes especialitzats necessaris en la pràctica professional.

Continguts

L'assignatura es conforma de continguts comuns (Bloc I) que s'impartiran de manera conjunta i d'un segon bloc (Bloc II) de continguts específics de prehistòria i d'història antiga. Els/les estudiants hauran d'escollir entre un dels dos.

BLOC I. INTRODUCCIÓ A ALGUNES NOCIONS TEÒRIQUES. (Docència compartida Ermengol Gassiot i Joan Oller)

1. La noció d'espai en les ciències socials.
2. Categories i propostes d'anàlisi de l'espai en arqueologia.
3. Els paisatges Antics. Geografia i Racionalitats antigues.

BLOC II. PAISATGE I TERRITORI DES DE L'ARQUEOLOGIA PREHISTÒRICA.(Docència a càrrec d' Ermengol Gassiot)

A. Els recursos instrumentals

1. Elements instrumentals per a la reconstrucció de l'espai en el passat:

- El paleoclima
- La paleovegetació

1. Sistemes d'Informació Geogràfica (SIG) en arqueologia: principis de funcionament

- Bases de dades semàntiques i espacials
- Descàrrega i preparació de mapes

B. Arqueologia dels paisatges i territoris prehistòrics

1. Mobilitat, assentaments i territoris caçadores-recol·lectors

- Explotació dels recursos i territori
- Mobilitat i sistemes d'assentament

1. Els primers territoris agrícoles i ramaders

- L'agricultura: tipus de terreny i potencial agrícola al neolític antic
- La ramaderia: àrees de pastura, camins òptims i transhumància

1. Megalitisme i paisatges monumentals

- Anàlisi de visibilitat i dòlmens
- Territoris megalítics

BLOC III. PAISATGES ANTICS.(Docència a càrrec de Joan Oller)

1. Els paisatges de L' Edat del Ferro. El món ibèric.
2. Els paisatges de la Grecia Antiga. Documentació Literària i epigràfica.
3. Els paisatges Grecia Antiga. Exemples.
4. Roma Antiga. Documentació. Agrimensors. Epigrafia. "Delimitar el territori".
5. Roma Antiga. La gènesi d'un model. Tipus d'Ager. "Inventariar el territori".
6. Roma. La centuriació. El model ideal.
7. Roma. Explotar els recursos: l'Agricultura. *Villae* i paisatge rural.
8. Roma. Explotar els recursos: regadius i gestió de l'aigua.
9. Roma. Explotar els recursos: la Mineria.
10. Roma. El control estratègic del territori. Vies i fortificacions.
11. El Paisatge al final del món antic. Control territorial.

12. El paisatge al final del món antic. Explotar els recursos.

PRÀCTICA DE CAMP

S'ha programat una sortida / pràctica de camp al Bosc de Viròs i Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, durant el mes d'octubre (data a concretar).

Metodologia

- Assistència a classes teòriques dirigides pel professor /a.
- Assistència a sessions de seminaris/pràctiques dirigides pel professor/a.
- Participació a les classes pràctiques fora de l'aula i a les activitats derivades d'aquestes.
- Lectura comprensiva de textos i interpretació de cartografies, gràfics, taules i documents arqueològics.
- Realització de ressenyes, treballs i comentaris analítics, individuals i en grup.
- Estudi personal.

Activitats formatives

Títol	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Tipus: Dirigides			
Classes Teòriques	30	1,2	
Pràctiques d'aula i seminaris	5	0,2	
Pràctiques de camp	5	0,2	
Tipus: Supervisades			
Tutories	20	0,8	
Tipus: Autònomes			
Estudi dels materials del curs	60	2,4	
Realitzar les activitats d'avaluació continuada	13,5	0,54	

Avaluació

Les avaluacions de cada grup (de prehistòria i d'història antiga) seguiran els mateixos procediments:

40% prova escrita. Aquesta prova es realitzarà amb l'ajuda de tots els materials que l'estudiant vulgui portar a l'aula (apunts, articles, etc.).

40 % Treball pràctic dirigit.

10% Treball pràctic sobre la sortida de camp

10 % Participació a classe.

Es reavaluaran les activitats d'avaluació entregades en els terminis establerts pel professor/a de l'assignatura; en cap cas es podrà presentar un exercici per primera vegada durant el període de reavaluació. La participació, assistència i progressió no es reavaluen.

Es considerarà un alumne com a "no presentat" si no ha lliurat el treball i la prova escrita.

En el moment de realització/lliurament de cada activitat avaluable, el professorat informará (Moodle, SIA) del procediment i data de revisió de les qualificacions.

En cas que l'estudiant realitzi qualsevol irregularitat que pugui conduir a una variació significativa de la qualificació d'un acte d'avaluació, es qualificarà amb 0 aquest acte d'avaluació, amb independència del procés disciplinari que s'hi pugui instruir. En cas que es produeixin diverses irregularitats en els actes d'avaluació d'una mateixa assignatura, la qualificació final d'aquesta assignatura serà 0.

En cas que les proves no es puguin fer presencialment s'adaptarà el seu format (mantenint-ne la ponderació) a les possibilitats que ofereixen les eines virtuals de la UAB. Els deures, activitats i participació a classe es realitzaran a través de fòrums, wikis i/o discussions d'exercicis a través de Moodle, Teams, etc. El professorat vetllarà perquè l'estudiant hi pugui accedir o li oferirà mitjans alternatius, que estiguin al seu abast.

Activitats d'avaluació

Títol	Pes	Hores	ECTS	Resultats d'aprenentatge
Comentaris de Textes i Documents gràfics	30	10	0,4	2, 3, 8, 9, 10, 11, 12
Examen	30	1,5	0,06	1, 2, 3, 4, 8, 11, 12
Participació a classe	10	0	0	1, 5, 6, 8, 12
Treball pràctic resultat dels seminaris	30	5	0,2	2, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13

Bibliografia

Bibliografia comentada:

És molt convenient que els estudiants utilitzin la bibliografia com un instrument a l'abast per assolir un coneixement global dels continguts i ser capaços de plantejar i desenvolupar qualsevol tema o apartat d'ampliació. A banda del llistat adjunt, a l'aula s'aniran recomenat lectures complementàries durant el transcurs de la docència.

Amado, X. (1997). "La aplicación del GPS a la arqueología". *Trabajos de Prehistoria*, 54(1): 155-165.

Ariño, E., Gurt, J.M., Palet, J.M. (2003), *El pasado presente. Arqueología de los paisajes en la Hispania Romana*, Barcelona 2003.

Augé, O.; Gassiot, E.; Pélachs, A. (2012). "La producció de ferro a la protohistòria i època romana al Pallars Sobirà. L'exemple del Bosc de Virós a la Vall Ferrera". A DD. AA. *Boscos de Ferro. Actes de les Primeres Jornades de Recerca i Desenvolupament de la Vall Ferrera*. Tremp: Garsineu. Pp. 9 -40.

Baena, J.; Blasco, C.; Quesada, F. (eds.) (1997). *Los SIG y el Análisis espacial en Arqueología*. Madrid: Universidad Autónoma de Madrid.

- Berger, J. F. (dir). (2005). *Temps et espaces de l'homme et société : analyses et modèles spatiaux en archéologie : actes des recontres, 21-23 octobre 2004*. Antibes : APDCA.
- Binford, L. W. (1982). "The Archaeology of Place". *Journal of Anthropological Archaeology* 1, 5-31.
- Chouquer, G.-Favory, F. (1991), *Les paysages de l'antiquité. Terres et cadastres de l'Occident romain*, Paris.
- Chouquer, G.-Favory, F. (2001), *L'arpentage romain*, Ed. Errance, Paris.
- Clavel-Lévêque, M. (Ed.) (2000), *Atlas Historique des Cadastres d'Europe I*, Bruselas.
- Clavel-Lévêque, M., Orejas, A., (Ed.) (2002), *Atlas Historique des Cadastres d'Europe II*, Luxemburg.
- Conolly, J. i Lake, M. (2009). *Sistemas de información geográfica aplicados a la arqueología*. Barcelona: Bellaterra arqueología.
- Criado, F. (1999). *Del terreno al espacio planteamientos y perspectivas para la arqueología del paisaje*. Santiago de Compostela : Grupo de Investigación en Arqueología del Paisaje. Universidade de Santiago de Compostela
- Davidson, I.; Bailey, G. N. (1984). "Los yacimientos, sus territorios de explotación y la topografía". *Boletín del Museo Arqueológico Nacional*, 2(1): 25-43.
- Ejarque, A.; Miras, Y.; Riera, S.; Palet, J.M.; Orengo, H.A. (2010). "Testing microregional variability in the Holocene shaping of high mountain cultural landscapes: a palaeoenvironmental case-study in the Eastern Pyrenees". *Journal of Archaeological Science*, 37, 1468-1479
- Fairclough, G., Moller, P.G. (2008), *Landscape as Heritage. The management and protection of Landscape in Europe*, Action Cost A27. Berna.
- García Luján, L. (2005). *Introducción al Reconocimiento y Análisis Arqueológico del Territorio*. Barcelona: Ariel.
- Gassiot, E., Rodríguez Antón, D., Pèlachs, A., Bal, M.C., Garcia, V., Julià, R., Pérez, R., Mazzucco, N. (2014). "La alta montaña durante la Prehistoria: 10 años de investigación en el Pirineo catalán occidental". *Trabajos de Prehistoria*, 71(2): 262-282.
- Gassiot, E., Clemente, I., Mazzucco, N., Garcia, D.; Obea, L., Rodríguez Antón, D. (2016). "Surface surveying in high mountain areas, is it possible? Some methodological considerations". *Quaternary International*, 402: 35-45.
- Grau, I. (ed) (2006). *La Aplicación de los SIG en la arqueología del paisaje*. San Vicente del Raspeig, Universidad de Alicante
- Howard, P. (2006). *Archaeological surveying and mapping: recording and depicting the landscape*. New York: Routledge.
- Jarman, M. R.; Vita-Finzi, C.; Higgs, E. S. (1972). "Site catchment analysis in archaeology". A: Ucko, P.; Tringham, T.; Dimbleby, C. (eds.). *Man, Settlement and Urbanism*. Londres: Duckworth, pp. 61-66.
- Le Couédic M. (2012). Modéliser les pratiques pastorales d'altitude dans la longue durée, *Cybergéo: European Journal of Geography, Systèmes, Modélisation, Géostatistique* [en ligne], <http://cybergeo.revues.org/25123>
- Lock, G.; Molyneaux, B. L. (eds) (2006). *Confronting scale in archaeology : issues of theory and practice*. New York : Springer.
- López, P. (1994), *Laeconomía política de los romanos. La ciudad romana ideal. El territorio*. Santiago de Compostela.
- Ñaco, T., Olesti, O., Prieto, A. (eds.) (2000). *Anàlisis paleoambientals i estudi del territori*, Barcelona.

Olesti, O. (2014), *Paisajes de la Hispania Romana: la explotación de los territorios del Imperio*. Ed. DStoria (hi ha 4 exemplars a la biblioteca UAB).

Orejas, A. (1991). "Arqueología del paisaje: historia, problemas y perspectivas". *Archivo español de arqueología*, Vol. 64, Nº 163-164: 191-230.

Orejas, A. (1995). "Arqueología del paisaje: de la reflexión a la planificación". *Archivo español de arqueología*, Vol. 68, Nº 171-172: 215-224.

Orejas, A. (1998). "El estudio del paisaje: visiones desde la arqueología". *Arqueología espacial*. Nº 19-20: 9-20.

Orejas, A. (2006), Arqueología de los paisajes agrarios e historia rural. *Arqueología espacial*, Nº 26: 7-19.

Orejas, A. Mattingly, D., Clavel-Léveque, M. (2009). *From present topast through landscape*, Action Cost A27. Madrid.

Pasquinucci, M.; Tremont, F. (eds.) (2000). *Non-destructive techniques applied to landscape archaeology*. Oxford: Oxbow.

Pleiner, R. (2000): *Iron in Archaeology. The European Bloomery Smelters*, Praha: Archeologický Ústav Av Cr.

Santos, M. (2000). *La naturaleza del espacio*. Barcelona: Ariel.

Soriano, J. M.; Mendizábal, E.; Pélachs, A., Pérez, R.; Gassiot, E. (2010). "Per què el paisatge és com és?". *Portarró* 27: 4- 7.

Vita-Finzi, C.; Higgs, E. S. (1970). "Prehistoric economy in the Mount Carmel area of Palestine: site catchment analysis". *Proceedings of the prehistoric Society*, 36: 1-37.